

սարսնանքուն առաջին արարուածը (Յվհ. ԺԴ. 34, ԺԸ. 1, հմտ. Ղկս. ԻԲ. 39, Մրկ. ԺԴ. 26-32):

Եթէ ընդունուի ճաշին նոյնութիւնը, ոտնալուան պէտք է տեղի ունեցած լինի ընթերցին կատարումէն ետքը, ինչպէս կարելի է մակարեիկ երրորդ տետրանի յառաջ բերած մէկ խօսքէն (ԻԲ. 24-27, հմտ. 14-20), որուն մէջ անկարելի է չտեսնել ակնարկութիւն մը Տէրջը կատարած ծառայական պաշտօնին (Յվհ. ԺԴ. 1-17): Ղուկաս և Յովհաննէս համաձայն են նոյնպէս ցոյց տալու համար Յուդայի մասնակցութիւնը նոր ուխտին հաստատման, — մինչև որ Տէրը, իր կրած սրտի սեղմումէն կարծես պարտասած, խօսք կ'ուղղէ ուրացած աշակերտին, որ կ'աճապարէ երթալ ի գլուխ հանել սկսած ուճիրը: Կինզարթի իրկուն էր. գիշերը արդէն տարածեր էր իր ստուերները երկրի վրայ (Յվհ. ԺԴ. 21-30):

Մատնիչին վաղվաղակի մեկնումին կը յաջորդէ գոհունակութեան տպուորութիւն մը (Յվհ. ԺԴ. 31): Այն ատեն կը կատարուին հոգեկան մտերմութեան այն խօսակցութիւնները, զորս կ'աւանդէ Յովհաննու Աւետարանը (ԺԴ-ԺԶ): Իրեն հաւատարիմներուն հետ միայնակ եղած միջոցին և զանոնք թողելու պահուն է որ Յիսուս կը բանայ իր հոգիին բոլոր զանձները: Ինք որ, Փարիսեցիներուն ուղղած իր կշտամբանքներուն միջոցին, կը սարսուռար սուրբ սրտմտութենէն, զայրոյթէն, հիմակ անբացատրելի գորովանքի վեհմական բան մը ունի իր անձին մէջ: Առըցւած՝ սիրալիբ հոգածութեան անհուն ըզգացումներով, կը յորդորէ, կը քաջալերէ, կը զօրացնէ, ուրախութեամբ և զուարթօրէն կը խօսի հոն ուր սրտաբեկումն ու տկարութիւնը կը տիրեն տակաւին: Իր բարեկամներուն կը խոստանայ զրկել ուրիշ նոյն ինքն մը, որ ամէն կերպով պիտի ուղղութիւն տայ իրենց՝ ճշմարտութեան մէջ. իր հաւատքին տնայլայն հաւատարիքն է այս, զոր կը կնքէ՝ իրեններուն մէջ անմահ յոյս մը արթնցնելով զանոնք խանդավառող սա աղաղակով. «Յաշխարհի աստ նեղութիւն ունիցիք, այլ քաջալերեցարուք զի ես յաղթեցի աշխարհի» (Յվհ. ԺԶ. 33):

Ռօսակցութեան ընթացքին ելած էին սեղանէն, զէպի Զիթենիաց բլուրը երթալու համար (ԺԴ. 31): Մինչդեռ աշակերտները կը քալեն լուռ ու մունջ, Յիսուս, իր Հօրը ուղղելով, իր սրտին խորէն կ'արտասանէ համակ երկնային խաղաղութեամբ զեղուն աղօթք մը: Որդի հնազանդ՝ մինչև ցվերջ, իր գործին հաշիւը կուտայ Աստուծոյ (ԻԷ. 4). իմաստուն առաջնորդ՝ Ամենակարողին պահպանութեանը կը յանձնէ աշակերտները զորս այս աշխարհի վրայ կը թողու և անոնք որ, ապագայ դարերուն, պիտի փառասուրեն իր անունը, ընդունելով իր խօսքը (ԺԷ. 6 և հտե. 20 և հտե.): Յետ որոյ, անձնատուր ըլլալով Աստուծոյ կամքին, Քրիստոս վճռական որոշադրութեամբ կը մանէ այն պարտէզը, որ թատրը պիտի ըլլար իր արիւնտ ոգեւարքին (Յվհ. ԺԸ. 1, հմտ. Մթթ. ԻԶ. 36, Մրկ. ԺԴ. 32, Ղկս. ԻԲ. 39). այս տեղ կանգ կ'առնէ իր մնսիական առաքելութեան նկարագրութիւնը, սուգուելու համար չարչարանաց խորհրդաւոր պատմութեան մէջ:

Ժ. Գ.

ԱՆՍՈՒՐԲ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ

ՀԱՏ ՄՈՎՍԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻՆ

1. Անուրբ անասուններու արգելիք. —

Ըսենք նախապէս՝ թէ սուրբ էին այն անասունները, որոնց միւր կրնային ուտել Խորայիացիք, ու անուրբ էին անոնք, որոնց միւր արգելուած էր անոնց ուտել: Այս արգելքով Օրէնսդիրը անշուշտ նպատակ չունէր անարգ համարել կարգ մը անասուններ: Անսուրբ համարուած այդ անասուններէն ոմանք, ինչպէս՝ արծիւր, ձին, առիւծը՝ ընդհակառակը զովարանուած են Աստուածաշունչին մէջ իրենց լույսատկութիւններուն ու օգտակար ծառայութեանց համար և նոյնիսկ ներկայացուած են իբրեւ խորհրդանշան առաքելութեան: Բայց՝ ինչպէս որ ձին ու չունը իրենց ծառայութեանց համար զերազանց անասուններ համարելով հանգերձ կը զղուինք անոնց մի-

սէն, նոյնպէս Սուրբ Գիրքը անոնց միւր կը նկատէ «պիղծ, դարչ, զաղիր» (Ղևտ. ԺԱ. 5, 8, 10, 12, 23 եւայլն), ճանչնալով հանդերձ անոնց այս կամ այն բարի յատկութիւնը:

2. Հին է այս օրէնքը. —

Սուրբ և անսուրբ անասուններու միջև եղած խտրութիւնը կար հինէն ի վեր, նոյն իսկ ջրհեղեղէն առաջ: Աստուած հրամայելով Նոյին տապանել մտնել՝ կ'ըսէ անոր, «Ամէն սուրբ անասուններէն քեզ հետ եօթնական հատ առնես՝ արու և էգ, իսկ անսուրբ անասուններէն երկերկու հատ՝ արու և էգ» (Ծնդ. Է. 2): Յետոյ կը տեսնենք որ արդելքը Յովսէփի ժամանակ գոյութիւն ունէր նաև եզրկտացիներուն մէջ, որոնք ոչ միայն կը մերժէին միւսնոյն կերակուրները ուսել Յակոբի որդիներուն հետ, այլ մինչև իսկ կը խորշէին սեղանակից ըլլալ անոնց. «Յովսէփի եղբայրներուն զատ ու եզրկտացիներուն զատ (սեղան) դրին, վասնզի եզրկտացիք երբայցիներուն հետ հաց չէին կրնար ուտել, ինչու որ խորշելի էին անոնք յաշու եզրկտացուց» (Ծնդ. ԽԴ. 32): Եզրկտացիք կը զգուշանային կարգ մը անասուններէ (եզ, ոչխար, այծ)՝ նուիրական համարելով դանոնք, կը զգուշանային նաև ուրիշներէ (կով, տատրակ), վասնզի պիղծ էին անոնք յաշու իրենց: Հին Հնդկիներն ու Արարներն ալ ունէին միւսնոյն օրէնքները: Ըստ Յուդիոս Կեսարի՝ նախնի Բրըտոնները պիղծ կը համարէին նապաստակը, հաւն ու սագը:

3. Մովսիսական արգելքին նպատակը. —

Այս արգելքով Մովսէսի առաջին նպատակը եղած է պարզապէս զտել երբայցիները զիրենք շրջապատող կոապաշտութիւնէն, որպէսզի կարենան հաւատարիմ մնալ ճշմարիտ Աստուծոյ պաշտամունքին և զգուշանալ կոապաշտութենէ: Աստուած ինք ուղեց մեկուսացնել իր ժողովուրդը բոլոր դրացիներէն՝ բնակեցնելով զայն փոքր երկրի մը մէջ, որուն սահմաններն էին Միջերկրական ծովը՝ արևմուտքէն, Յորդանան՝ արևելքէն, Լիբանանի շղթան՝ հիւսիսէն ու անապատը՝ հարաւէն: Բայց

բաւական չէր այս մեկուսացումը, վասնզի Խորայեցիք պիտի երթային բնակակից ըլլալ կոապաշտ Գանանացիներուն: Այս վերջիններուն հետ անոնց յարաբերութիւնները զժուարացնելու համար՝ անսուրբ անասուններու արգելքը դրաւ Աստուած օրէնքով. «Ես եմ ձեր Տէր Աստուածը՝ որ ամէն ազգերէն զտեցի ձեզ. ուստի սուրբ և անսուրբ անասուններու միջև տարբերութիւն պիտի գնէք... Եւ դուք սուրբ պիտի ըլլաք, վասնզի ես Տէր սուրբ եմ ու ամէն ազգերէն զտեցի ձեզ՝ որ իմա ըլլաք» (Ղևտ. Ի. 24-26):

Շատ ազդու և նպատակաշարժար էր զատելու այս միջոցը, նկատի ունենալով՝ որ ճաշանդաններու շուրջ է որ ընդհանրապէս կը խմորուին բարեկամութիւնները, մինչ միասին ճաշելու արգելքը զրիթէ անկարելի կը դարձնէ ունէ ներքին մտերմութիւն: Ու արդարև Հրեաները միշտ բաժան ապրեցան իրենց կոապաշտ դրացիներէն, և որ աւելին է՝ անոնք պիղծ համարեցան կոապաշտներու անձը ու կ'ըզգուշանային անոնց հետ մինչև անգամ մարմնական հալում ունենալէ: Ասոր համար է որ Քրիստոսի խաչուած օրը Հրեաները՝ չպղծուելու համար՝ զգուշացան Պիղատոսի պալատը մտնելէ (Յվհ. ԺԷ. 28): Ապրելու այս եղանակը ուշադրութիւնը գրաւած էր հեթանոսներուն. «Հրեաները, կ'ըսէ Փիլոսոփաոս, հինէն ի վեր զատուած են ոչ միայն Հռոմայեցիներէն՝ այլ ամէն միւս ազգերէն և ուրոյն ապրելակերպ մը ունին և ոչ ոքի հետ կը մասնակցին ճաշերու, զոհերու և աղօթքի ատեն»:

Մովսիսական այս արգելքին երկրորդ նպատակը եղած էր՝ առողջապահութիւնը: Ուտելիքի վերաբերմամբ դրուած այս արգելքները տարակոյս չկայ՝ թէ կը նպաստէին հասարակաց առողջութեան, երբայցեոց ճաշացոյցակէն դուրս վտարելով մանաւանդ մականոյծներով լեցուն անասուններու (խոզ, նապաստակ, ճագար) միւր ու շատ մը տարափոխիկ հիւանդութեանց սերմեր պարունակող անոնց արիւնը: Դիտուած է որ տաք կլիմայ ունեցող երկրներու մէջ զօրաւոր միսերը կը խանգարեն բնակիչներուն մարսողութիւնը և աղէտապ ու լծարդի հիւանդութիւններ կը պատճառեն:

4. Արգելի հպման անսուրբ անասուններու դիակներուն. —

Երբ մէկը հպի անոնց դիակներուն՝ պիղծ կը համարուի մինչեւ այդ օրուան իրիկունը, իսկ երբ զեանէն վերցնէ կամ շալկէ՝ անհրաժեշտաբար պէտք է որոշուայ իր զղեստները: Սողուններու հպումը կ'ապականէր տան կահ կարասիքը, անունըը եւ ըմպելիքը, այն է՝ ջուրն ու կաթը: Այս պատուէրը դրուած է պարզապէս առողջապահութեան ու մաքրութեան նպատակով:

5. Անսուրբ անասուններու արգելի նոր կտակարանի մէջ. —

Օղոտտինոսի սիրուն բացատրութեամբ՝ «պատուով վերջ տալու համար սինակոկներու զոյութեան» կարգ մը նորադարձ շրեաներ կը պահէին տակաւին անսուրբ անասուններու վերաբերեալ օրէնքը:

Եւ սակայն Յոսպէի մէջ ամէն տեսակ անսուրբ անասուններով լեցուած կտակեղէն ամանի տեսիլքին ժամանակ՝ ըսաւ Աստուած Պետրոսին. «Ձեն եւ կ'ը... Ինչ որ Աստուած սրբած է՝ դուն պիղծ մի համարեր» (Գործք Ժ. 14, 15), եւ Պօղոս առաքեալ բացորոշապէս կը սորվեցնէ՝ թէ արգելիչ այդ պատուէրները ունէ պարտաւորիչ հանգամանք չեն կրնար ունենալ (Հռոմ. ԺԴ. 14 եւ յաջորդները):

6. Արճիկ եւ անսուրբ անասուններ. —

Ա). Չորհանգիներ. — Սուրբ նկատուած են այն անասունները՝ որ կը լրացնեն հետեւեալ երկու պայմանները. ունին երկուքի ճեղքուած կճղակներ (կճղակաբաշխ, թաթահերձ) եւ որոճացող են: Միւս անասունները անսուրբ են առ հասարակ: Ուշտը թէն կ'որոճայ, բայց անոր կճղակներուն ստորին մասը իրարու կցուած ըլլալուն համար անսուրբ համարուած է: Գալով որոճացող ըլլալու պայմանին՝ աստիկա հարկ է իմանալ ոչ թէ գիտական այլ ժողովրդական հասկըցողութեամբ: Այսպէս է որ նապաստակը որոճացողներուն կարգին դասուած է, վասնզի իր ծնօտին արագ արագ շարժումը որոճացող անասունի տպաւորութիւնը կու տայ: Սուրբ կը հա-

մարուին եղը, ոչխարը, այծը՝ որոնք զոհի անասուններ են միանգամայն, նաեւ՝ եղջերուն, վիթը, այծեամբ եայն: Մովսէս յակահէ անուանէ կը նշանակէ չորս անսուրբ անասուններ — ուղտ, նապաստակ, ճագար, խոզ (Ղեւտ. Թ. 4-8, Բ. Օրէնք ԺԴ. 7-8):

Բ). Ջրային անասուններ. — Սուրբ են անոնք՝ որ թեւաւոր եւ թեփաւոր են միանգամայն, իսկ անսուրբ են անոնք՝ որ զուրկ են մէկէն կամ միւսէն, զոր օր. կէտազգիները, օձաձուկերը, կատուաձուկերը:

Գ). Օղային անասուններ. — Նախ՝ թռչուններ, որոնց քսանըմէկ տեսակները կը համարուին անսուրբ (արծիւ, ցիւն, ազնաւ, հաւալուսն եւայլն) եւ երկրորդ՝ թեւաւոր միջատներ, որոնք առնուազն ունին չորս ոտք: Ասոնք ամէնքը անսուրբ են, բացի ոստոստող միջատներէն, այսինքն մարախներէն:

Դ). Սողուններ. — Այն կենդանիներն որ իրենց փորին վրայ կը սողան կամ գէթ սողալու երեոյթն ունին, ինչպէս է մողէլը: Ասոնք ամէնքը անսուրբ են առհասարակ:

Հայացուց՝ Մ. Ե. Ն.

ԿՐՕՆՔԻ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ը. ԿՐՕՆՔ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

(Շար. Սիոն 1934, էջ 237է6)

Գիտութեան եւ կրօնի յառաջդիմութիւնները. — Յառաջդիմութիւն բառին յարարեական եւ ոչ թէ բացարձակ ըլլալուն համար պէտք կը զգանք յետադարձ ակնարկ մը նետել պատմութեան վրայ, ու անդ գտնել համեմատութեան եղբիւր: Գիտութիւնն իբրեւ արգասիք մարդոց քննադատողութիւն, եւ յընթաց դարերու պըրպտումի, փորձի, վարկածի, հղանակաւորումի եւ եղափոխութեան ենթակայ յարաճուն մարմին՝ անշուշտ կար ի հնուն, բայց ո՛րքան նախնական վիճակի մէջ: Հեթանոսութեան շրջանը, քրիստոնէական